

**REPUBLIKA CRNA GORA
VLADA REPUBLIKE CRNE GORE
Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća**

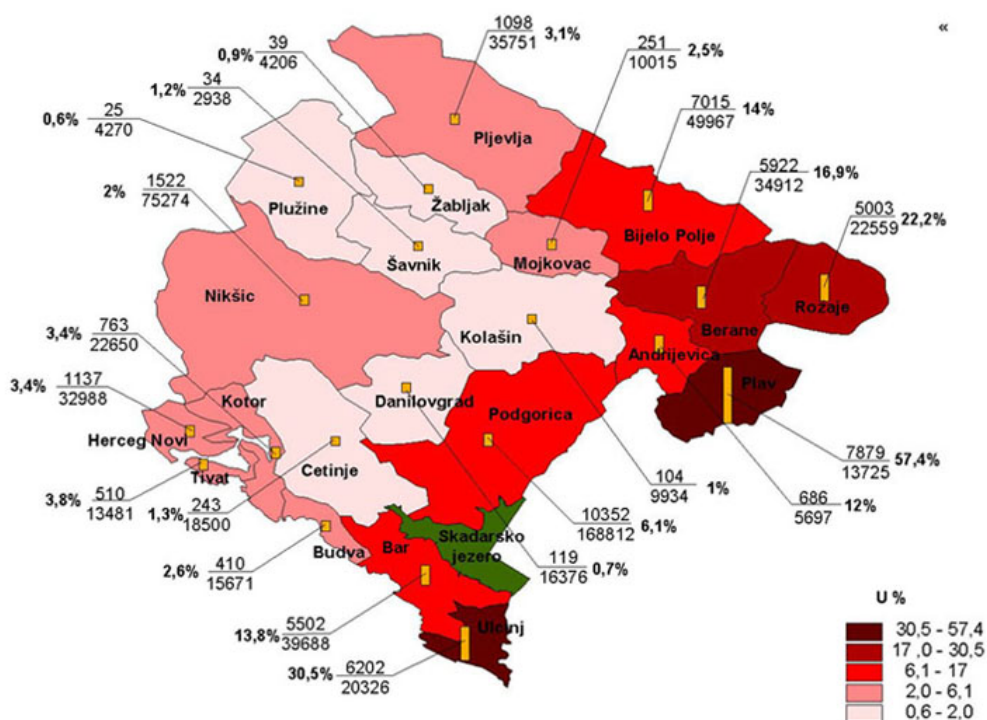
**FOND ZA DIJASPORU
Prijedlog projekta**

Podgorica, Jul 2005.god.

Uvod

Prema podacima sa kojim raspolažemo, među građanima Crne Gore u svijetu, posebno u Evropi, SAD i Australiji, nalazi se značajan broj onih koji su uspjeli da steknu kapital. Isto tako, mnogi od njih se nalaze na visokim javnim funkcijama i mogu, uz adekvatniju saradnju matice i dijaspora, biti od izuzetne koristi za Crnu Goru.

Gradjani Crne Gore na privremenom radu-boravku u inostranstvu sa članovima svojih porodica u odnosu na stanovništvo u zemlji - Popis 2003.

Izvor: Centar za iseljenike Republike Crne Gore

Prema popisu stanovništva iz 2003.godine, utvrđeno je da **9%** crnogorskog stanovništva živi i radi u dijaspori, tačnije **54.816** lica.

Iskustva drugih zemalja – Grčke, Madjarske, Poljske, Hrvatske i ostalih – takodje potvrđuju spremnost dijaspora da sarađuje sa zemljom maticom. Proširivanje i unaprijedjivanje privrednih, naučnih, kulturnih, informativnih i drugih veza i saradnje između matice i iseljenika, kao i podsticanje i usmjeravanje njihovih stručnih, finansijskih i drugih potencijala u razvoj Crne Gore potrebno je da bude obostrano. Za zemlje porijekla u procesu migracije tri elementa su od najvećeg interesa: regrutovanje migranata (organizovano ili spontano, dokumentovano ili nedokumentovano, visokostručno, kvalifikovano ili nekvalifikovano), devizne doznake i povratak migranata. Uslovi koji determinišu selekciju i odlazak određuju, u stvari, i lične i profesionalne attribute migranata, a sve to ima uticaj na proizvodnju, zaposlenost i demografski razvoj u zemljama porijekla. Danas je opšte prihvaćeno da gubitak talenata može usporiti budući ekonomski rast i tehnološki proces, koji u krajnjem roku mogu voditi jednu

manje razvijenu ekonomiju u stagnaciju. Manje razvijene zemlje porijekla snose troškove školovanja i obučavanja potencijalnih migranata, dok zemlje prijema koriste njihov doprinos i rezultate rada. Devizne doznake predstavljaju pozitivan efekat migracije po zemlje porijekla. Ovdje je riječ o transferu uštedevina migranata, ali i o uvozu drugih finansijskih sredstava i robe u zemlje porijekla. Zemlje porijekla imaju najveće koristi kada se migranti vrate kući sa novim znanjima, višim kvalifikacijama i uštedjenim kapitalom. Ima dosta primjera uspješnog povratka migranata u zemlje porijekla. Medjutim, kao najbolji primjer navodi se Grčka koja je šezdesetih godina bila izrazito emigraciona, a od sredine sedamdesetih godina, kada njenu ekonomiju karakteriše dinamičniji rast, bilježila je repatrijaciju Grka iz inostranstva (oko 650.000 do kraja osamdesetih godina).

Kada govorimo o uslovima koji su potrebni da bi se dijaspora vratila u Crnu Goru i ulagala stečeno znanje i kapital, uglavnom se odnose na uslove koji su poželjni i za strane ulagače i investitore. Medjutim, ono što čini dijasporu kao mnogo bolje potencijalne investitore, jeste to da oni pokazuju mnogo veće interesovanje za cjelokupni život ovdje, kao i uvijek otvorena mogućnost njihovog povratka. Povratak jednog dijela dijaspore imao bi veoma veliki uticaj na crnogorsku privredu u cjelini, ne samo kroz kapital koji bi se investirao, nego i preko znanja i iskustva koje je stečeno u inostranstvu. Da bi crnogorska privreda mogla očekivati povratak dijela dijaspore, potrebno je stvoriti adekvatne uslove i kreirati povoljniji ambijent za poslovanje i život uopšte.

Otuda su za ulaganje kapitala od strane dijaspore potrebne odgovarajuće garancije, sigurnost kapitala, postojanost zakonodavstva, stimulatívna fiskalna politika itd. Negativna iskustva sa starom deviznom štednjom umnogome su doprinijela gubljenju povjerenja u domaće finansijske organizacije i uopšte u bilo koji vid ulaganja u zemlju maticu. Stoga je neophodno da Crna Gora povрати povjerenje u domaće banke i domaće zakone kako bi se ostvario veći priliv deviznih sredstava u našu zemlju, jer ako neće ulagati u našu privredu njeni građani iz inostranstva i iseljenici, teško da će to učiniti stranci. Saradnja sa dijasporom je od višestruke važnosti kako za pripadnike dijaspore tako i za Crnu Goru u cjelini.

Osnivanje Fonda za dijasporu je važan podsticaj buduće saradnje i ulaganja u Crnu Goru.

Misija

Misiju projekta osnivanja Fonda za dijasporu predstavlja koncipiranje i izrada programa poslovne saradnje sa crnogorskom dijasporom, koji će se bazirati na obostranom ekonomskom interesu i stvaranju povoljnijih uslova za povratak iseljenika, privrednom razvoju Crne Gore kroz nove investicije, kao i uključivanju crnogorske dijaspore u privredne aktivnosti u Crnoj Gori.

Cilj

Opšti cilj je da se ogromni potencijal (ideje, znanje, iskustvo, kapital, poslovne veze, veze u političkim krugovima) kojim raspolaže naša dijaspora, stavi u funkciju ekonomskog razvoja Crne Gore. Saradnja mora biti bazirana na čisto ekonomskim osnovama, partnerskom odnosu i profitu kao zajedničkom cilju.

U okviru toga realizovaće se privlačenje investicija od strane crnogorskih iseljenika. Ovim projektom bi se involvirala crnogorska dijaspora u procese novih investicija, novog biznisa, novih radnih mjesta. Takodje, na ovaj način bi se obezbijedio i značajan transfer tehnologije, znanja i iskustava iz razvijenih zemalja, kroz mala i srednja preduzeća, i otvorila perspektiva plasmana proizvoda takvih preduzeća na već osvojenom inostranom tržištu (EU, SAD) koje naši iseljenici poznaju. Uključivanje dijaspore u ekonomske tokove, uticaće na povećanje njihovog povjerenja prema državi i ulaganju .

Ovim Projektom se takodje želi kreirati polazna osnova za olakšan povratak crnogorskih iseljenika i šanse i za njih i za Crnu Goru. Naime, njihov povratak u Crnu Goru kao investitora znanja, iskustva i kapitala imaće jednake rezultate kao bilo koje strane investicije koje su nam toliko potrebne. Pored direktnog efekta koji će se ostvariti investiranjem dijaspore u crnogorsku privredu, indirektni efekat se ogleda u tome što će ove investicije biti dobar signal i poziv ostalim stranim investitorima da ulažu u Crnu Goru.

Pored ovako generalno definisanih ciljeva, konkretni ciljevi koji će se realizovati osnivanjem Fonda su sljedeći:

- Aktivno uključivanje crnogorske dijaspore u privredni razvoj Crne Gore putem ulaganja znanja, iskustva i kapitala stečenog u inostranstvu;
- Pružanje mogućnosti iseljenicima iz Crne Gore da se vrate i započnu sopstveni biznis, ili razvijaju neki od već postojećih;
- Obezbjedjivanje kreditnih linija po povoljnijim uslovima za povratnike u Crnu Goru;
- Ostvarivanje saradnje MSP sektora u Crnoj Gori sa inostranim tržištima preko Fonda za dijasporu (mogućnost plasmana proizvoda, nabavka sirovina itd.)

Ciljna grupa

Imajući u vidu broj naših ljudi koji žive i rade u dijaspori, procenat zaposlenih, procenat uspješnih i uglednih poslovnih ljudi, kao i broj onih koji su raspoloženi za saradnju na realizaciji ovog programa, dolazimo do određenog broja ljudi u dijaspori koji predstavljaju našu ciljnu grupu i koji su ključni za sprovođenje ovog programa.

Zadatak/aktivnosti

Osnovne aktivnosti koje će se preduzeti prilikom realizacije projekta osnivanja Fonda za dijasporu odnose se na:

- Kreiranje sredstava za Fond za dijasporu;
- Upravljanje sredstvima Fonda za dijasporu;
- Raspolaganje sredstvima Fonda prema korisnicima;
- Koordinacija saradnje između Crne Gore (Vlade, MSP sektora, itd.) i dijaspore
  - Ostvarivanje kontakata sa dijasporom;
  - Pružanje informacija zainteresovanim iseljenicima o mogućnostima i uslovima ulaganja u Crnu Goru;
  - Saradnja i kontakti sa relevantnim subjektima u Crnoj Gori;
  - Uskladjivanje rada Fonda sa definisanim ciljevima Fonda i sa postojećim uslovima poslovanja u Crnoj Gori.

Kada govorimo o aktivnostima upravljanja sredstvima Fonda za dijasporu, pod tim se podrazumijeva prikupljanje i izdavanje sredstava korisnicima. Prilikom osnivanja Fonda potrebno je odrediti:

- Koliki je finansijski potencijal Fonda;
- Koliko je učešće Vlade i/ili drugih osnivača u sredstvima Fonda;
- Koji dio sredstava Fonda će se odnositi na troškove upravljanja Fondom;
- Koji su jasni i nedvosmisleni kriterijumi za izbor projekata koji će se kreditirati;
- Kako će se dalje koristiti sredstva Fonda (obrtni fond) koja se formiraju kao otplata kredita;
- Kojom dinamikom će se vršiti ulaganje i plasiranje sredstava iz Fonda.

PILOT PROJEKAT

I Formiranje Savjeta Projekta

Za efikasno funkcionisanje projekta, potrebno je formirati poslovni **Savjet projekta** kojeg bi sačinjavali članovi iz matice i dijaspore. Zadatak članova Poslovnog savjeta iz dijaspore je da prije svega naprave Sekciju koja će predstavljati "mrežu" naših ljudi u dijaspori. Oni će biti nosioci aktivnosti na relaciji matica – dijaspora i sprovodiće odluke Poslovnog savjeta. Sekcija će imati onoliko ljudi koliko procijeni Poslovni savjet za svaku zemlju pojedinačno (5 – 20), sa akcentom na to da sa određenim brojem ljudi teritorijalno i strateški "pokrije" zemlju koju predstavlja.

Član Poslovnog savjeta koji reprezentuje dijasporu zemlje u kojoj živi i radi, treba da predloži konkretan program saradnje sa dijasporom koji uvažava specifičnosti zemlje i uključi u Sekciju onaj profil i broj ljudi koji može da omogući realizaciju programa. Svaka zemlja će imati svoj originalni "recept" sa krajnjim ciljem da se ostvari efikasna saradnja matice i dijaspore.

Članovi Poslovnog savjeta bi bili najznačajniji i najbliži saradnici predstavnika Vlade Crne Gore i ostalih subjekata uključenih u Projekat, koji bi dali logističku i svaku drugu pomoć vezano za realizaciju programa saradnje matice i dijaspore.

U očekivane efekte saradnje sa dijasporom treba svakako računati i na potencijal koji imaju poslovni partneri naših ljudi koji žive i rade u dijaspori. Naime, mnogo lakše će se poslovni ljudi iz inostranstva odlučiti za poslovanje sa našom zemljom ili za investicije u našu privredu, kada informacije dobijaju od svojih starih i provjerenih poslovnih prijatelja u koje imaju povjerenje i sa kojima imaju pozitivna iskustva – tj. od naših ljudi iz dijaspore koji su uključeni u rad Poslovnog savjeta. Na taj način se već postojeći i nesumnjivi potencijal naše dijaspore uvećava, jer članovi Sekcije mogu na osnovu svog ugleda i nesumnjive reputacije koje su stekli - da animiraju svoje poslovne prijatelje iz zemlje u kojoj žive i rade i da budu promoteri naših privrednih potencijala i mogućnosti.

II Zadaci Savjeta

- Donosi program ekonomske saradnje privrednika iz matice i dijaspore i prati njegovu realizaciju,
- Inicira i organizuje aktivnosti u zemlji i inostranstvu u cilju afirmacije i integrisanja (promocije, seminari, simpozijumi, prezentacije i sl.) naše privrede u međunarodne tokove,
- Daje konkretne prijedloge za programe za koje su zainteresovani predstavnici dijaspore, imajući u vidu njihovo iskustvo, finansijski potencijal, znanje i tehnologije,
- Utvrđivanje prioriteta, najperspektivnijih i najatraktivnijih projekata za ulaganje (koji proizilaze iz objektivnog stanja privrede u datom periodu) i promovisanje istih u cilju njihove realizacije uz pomoć dijaspore.

- Davanje konkretnih prijedloga nadležnim organima za uređenje privrednog ambijenta u matice,
- Unaprijedjenje i razmjena informacija između matice i dijaspore.

III Realizacija

Realizacija projekta će se odvijati fazno. Za početak je predviđen pilot projekat kojim će se definisati model za stimulisanje ulaganja dijaspore u Crnu Goru. Predviđene aktivnosti su:

- Stvaranje kvalitetne baze podataka o poslovnim ljudima iz dijaspore i matice koji su spremni za saradnju
- Stvaranje kvalitetnog informacionog sistema za potrebe programa saradnje matice i dijaspore, sa kompletnim paketom relevantnih informacija, jednostavnim za korišćenje, i linkovima na odgovarajuća ministarstva i institucije
- Formiranje "berze projekata" koja bi na sajtu Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća ili Centra za iseljenike bila prezentirana tako da na jednoj strani imamo projekte koje nudi dijaspora, a sa druge strane ponudu investicionih projekata iz matice.
- Prezentacija "inovacionih projekata" iz matice sa ciljem da se privuku investicije u ovu oblast, podstakne i afirmiše stvaralački rad i pronalazaštvo
- Identifikovanje svih institucija u Crnoj Gori koje su od značaja za ekonomsku saradnju matice i dijaspore (nevladine organizacije, udruženja itd.)
- Povezivanje poslovnih ljudi iz dijaspore i matice
- Promovisanje poslovne saradnje matice i dijaspore u zemlji i inostranstvu
- Edukacija privrednika iz matice u organizaciji Fonda za dijasporu, praksa u renomiranim svjetskim firmama itd.
- Saradnja sa svim relevantnim institucijama u Crnoj Gori i u inostranstvu koje imaju saradnju sa dijasporom, koordinacija aktivnosti, razmjena informacija, itd.
- Analiza i korišćenje pozitivnih iskustava drugih zemalja u uređenju odnosa sa dijasporom kao npr. Grčke, Jermenije, Poljske, Italije.
- Otvaranje kancelarija u zemljama u kojima je dijaspora najbrojnija radi uspješne realizacije programa saradnje matice i dijaspore.

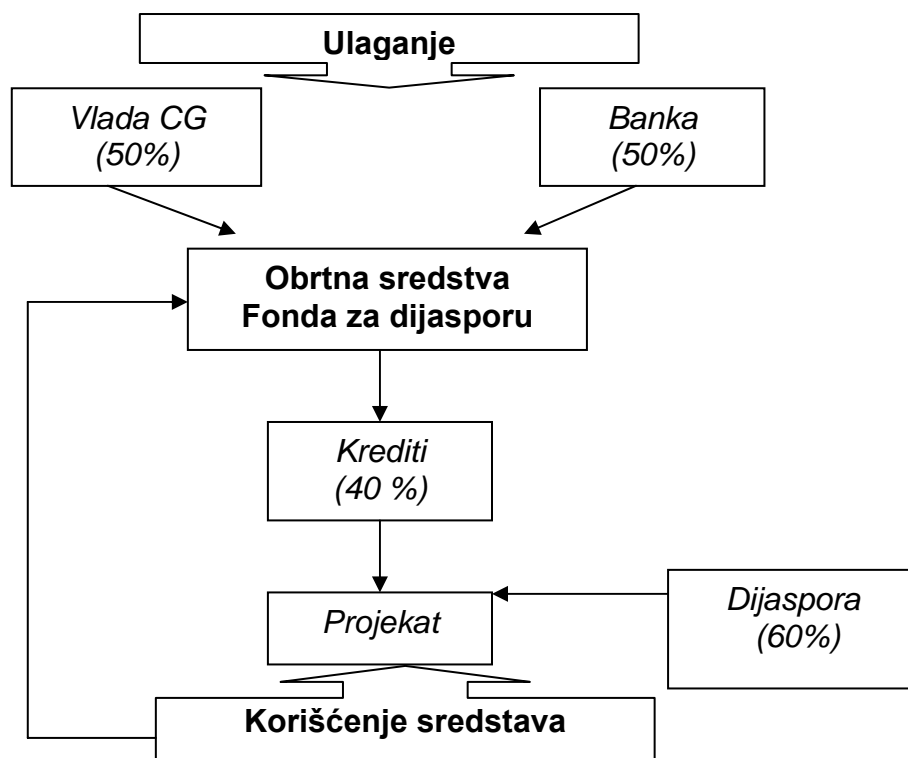
Baza informacija

Osnovni zadatak je da se obezbijedi kvalitetna baza informacija, koja bi bila sveobuhvatna, pregledna i jednostavna za upotrebu i koja će biti objavljena na internet stranici Centra za iseljenike, kao i u ostalim medijima dostupnim potencijalnim investitorima iz dijaspore. Takođe, potrebno je prikupiti i sistematizovati investicione projekte koji će biti sastavni dio "ponude" prema dijaspori.

Pored toga na sajtu će se nalaziti kompletna informacija koja se tiče ekonomskog miljea naše zemlje (zakoni, tenderi, ekonomske vijesti, linkovi na odgovarajuća ministarstva, agencije i sl.). Obezbijedio bi se jedan punkt u okviru Direkcije za razvoj MSP koji bi pružao sve informacije, kao i podršku u administraciji realizacije projekta. Uz pomoć članova Poslovnog savjeta prikupiće se i sistematizovati projekti koje nude poslovni ljudi iz dijaspore, i koji će biti predmet analize poslovnih ljudi u zemlji - zainteresovanih za saradnju sa dijasporom.

Za korekciju i dopunu ove "informativne ponude" biće maksimalno iskorišten mehanizam "povratne sprege", tj. članovi Poslovnog savjeta su dužni da aktivno učestvuju u kreiranju informacija koje dolaze iz matice – svojim sugestijama, zahtjevima, prijedlozima i sl. Na taj način bi informacioni paket bio obogaćen, i njegov sadržaj bi predstavljao solidnu informativnu osnovu za dobijanje relevantnih podataka i donošenje poslovnih odluka.

IV Način organizovanja i struktura sredstava Fonda za dijasporu:

Osnivači Fonda za dijasporu su Vlada RCG - Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća i Crnogorska Komercijalna banka sa ravnopravnim učešćem u strukturi sredstava Fonda.

Pored misije Fonda za dijasporu da kreira i plasira sredstva za dijasporu, i da razvija MSP sektor u Crnoj Gori, osnivanje Fonda će imati za cilj i pružanje logističke podrške zainteresovanim stranama. Logistička podrška će se odnositi, prije svega, na ostvarivanje kontakata sa crnogorskom dijasporom širom svijeta, kao i na mogućnosti njihovog povratka i ulaganja u MSP u Crnoj Gori.

Funkcionisanje Fonda je planirano na principu kreditiranja, prema utvrđenoj dinamici kreiranja i plasmana sredstava.

U saradnji sa Centrom za iseljenike i ostalim relevantnim institucijama u Crnoj Gori, uz koordinaciju Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća formiraće se ekspertska grupa za posebna pitanja, rješavanje konkretnih problema sa kojima se susrijeću predstavnici dijaspore u poslovanju sa maticom i posredovanje u konkretnim slučajevima uspostavljanja poslovne saradnje između dijaspore i matice.

V Kreiranje sredstava Fonda

U strukturi sredstava Fonda za dijasporu planirano je ravnopravno učešće Vlade Republike Crne Gore – Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća i Crnogorske Komercijalne Banke.

Finansijska sredstva iz Fonda će biti usmjeravana na osnovu kreditnih uslova koje će Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća utvrditi u saradnji sa Bankom.

Predloženi su sljedeći kreditni uslovi:

- Grace period – 6 mjeseci do 1 godina
- Rok vraćanja – od 3-5 godina
- Kamatna stopa – 5-8% na godišnjem nivou

VI Plasman sredstava iz Fonda

Sredstva Fonda će prvenstveno biti usmjeravana na :

- projekte proizvodnog karaktera u prioritetnim granama privrede - proizvodnja hrane, drvoprerađiva i turizam.
- izvozno orjentisane projekte
- projekte koji bi uključivali iskorišćavanje prirodnih resursa kojima raspolaže Crna Gora
- projekte koji se zasnivaju na originalnim idejama, a tiču se zanatstva, vraćanja crnogorskoj tradiciji, itd.
- projekte koji uključuju saradnju sa preduzećima koja su poslovno aktivna u Crnoj Gori, a zainteresovana su za nove investicije i zajednička ulaganja

Planirano je da se iz sredstava Fonda za odabrani projekat izdvoji 40% sredstava, dok bi nosilac projekta - investitor trebao da obezbijedi preostalih 60%.

Procedura konkurisanja i plasman sredstava Fonda :

- Urađeni biznis planovi - projekti se podnose Direkciji za razvoj malih i srednjih preduzeća
- Direkcija vrši ocjenu i selekciju podnešenih biznis planova po utvrđenim kriterijumima, i na osnovu realnosti i profitabilnosti istog vrši odabir
- Odabrani projekti-biznis planovi se dostavljaju Crnogorskoj Komercijalnoj Banci na dalju provjeru i procjenu kreditnog boniteta podnosioca
- Banka će na osnovu svoje procedure i politike donijeti konačnu odluku o odobravanju kreditnih sredstava podnosiocu
- Direkcija i Banka će formirati tim koji će biti zadužen za praćenje realizacije projekta i dinamiku vraćanja kreditnih sredstava

Što se tiče logističke podrške, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća će stojati na raspolaganju svim zainteresovanim ljudima iz dijaspore, počevši od odabira biznis ideje za realizaciju, preko sugestija u izradi biznis plana, do svih neophodnih informacija vezanih za konkurenciju, tržište, nabavku mašina i opreme, registrovanje preduzeća, zakonsku regulativu, itd.

Promocija projekta

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća je u okviru održavanja Izborne skupštine Saveza Crnogorskih Asocijacija Evrope (SCAE), koja je održana 21.maja 2005.god. u hotelu »Topolica« u Baru, predstavila prijedlog projekta »Fond za dijasporu«, i tom prilikom su prisutnim članovima crnogorske dijaspore podijeljene brošure o ovom projektu, kao i brošure koje se tiču mogućnosti investiranja u Crnu Goru, aktivnosti i projekata koje sprovodi Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća.

Na web-site-u Centra za iseljenike postavljena je prezentacija projekta »Fond za dijasporu«, i svim Udruženjima je poslat prijedlog projekta u elektronskoj formi, kako bi dali svoje prijedloge, sugestije i primjedbe, i time doprinijeli da se projekat prilagodi njihovim interesima.

Na osnovu povratnih informacija i interesovanja iseljenika, moguće je organizovati sastanak ili e-mail prepisku sa predstavnicima Direkcije, kako bi se dobile detaljnije informacije i pojašnjenja.

Direkcija će sa svoje strane animirati i pozvati poslovno aktivna preduzeća u Crnoj Gori koja su zainteresovana za investicije i zajednička ulaganja da podnesu svoje konkretne prijedloge za saradnju, o kojima bi iseljenici - potencijalni investitori bili blagovremeno obaviješteni.

Promotivna kampanja projekta obuhvatila bi sljedeće:

- Objavljivanje Javnog konkursa u medijima, koji bi sadržao:
  - Poziv za apliciranje
  - Utvrđene kriterijume od strane Direkcije i banke
  - Obavezno dostavljanje uradjenog biznis plana

- Reklamiranje početka projekta na web-site-ovima Centra za iseljenike i Direkcije, kao i na satelitskom TV programu
- Određivanje Direkcije kao centra za prikupljanje prijava i info-tačke za različite vidove logističke podrške
- Monitoring toka realizacije projekta i redovno obavještavanje medija